

se týkají Tebe a spousty poučné a zajímavé společné práce.

Vždy jsi byl mým velkým učitelem a já, ač nevzdělanec v oboru kunsthistorickém, cítila jsem se vždy Tebou velmi povznášena, zvláště při práci v terénu. Jako například v Panenském Týnci u portálu, kde mi snad i před studenty připisuješ jakési objevy a já se přitom považuji za pouhého pozorovatele vizuálních anomálií a nepatřičností na těch zbytcích olýsalé zdi. Obdivuji, když vnímáš umělecký záměr, či naopak nezáměr, za kterým se klidně může skrývat i jeden docela obyčejný lidský příběh. V těchto momentech rozvíjíme ty naše oblíbené spekulativní debaty o souvislostech mezi architektonickým prvkem a jeho tvůrcem. Třeba o tom, jak řemeslník jindy odvádějící špičkovou práci prostě jen neměl svůj den, nebo předcházejícího večera upil z pohárku kapánek víc, protože mu žena povila robě.

I když jsme společnými silami nakreslili tolik půdorysů, že by se z nich jistě dala rozvinout čára dlouhá až na měsíc (tak například u plánů Tvých oblíbených Ploskovic v měřítku 1 : 200 by taková čára měřila úctyhodných 61,815 metrů), utkvěl mi v paměti jeden nepamátkový moment z konference v Poděbradech. Během rychlé přestávky v programu jsme se potkali v cukrárně na náměstí. Když jsi vstoupil, já už si sedala se třemi zákusky. Ty jsi po nějaké chvíli také přistoupil k bohatě zásobeným vitrínám, které skýtaly pestrý pohled na více jak dvacet druhů sladkostí. Něco jsi vybral a přisedl si. Stalo se něco mezi nebem, zemí a chutí. Na talířku jsi totiž měl úplně stejné tři zákusky. A byli jsme si zas o něco blíž.

Čtenář promine a Petr odpustí.

Lucie BERÁNKOVÁ

berankova.lucie@npu.cz

NPÚ, Generální ředitelství v Praze

Škola nezávistivé vědy. Petr Macek jako učitel

Petra Macka považuju za kolegu i přítele. Přesto vždy bude hlavně mým učitelem – a tím zdaleka nemyslím jen jeho roli vyučujícího na filozofické fakultě. Petr pro mě byl vždy také vzor a trpělivý průvodce, jehož příklad mě provázel od počátků odborné dráhy. Lekce, které jsem od něj získával, neměly jen podobu nezaměnitelně vtahujících vysokoškolských přednášek a seminářů – spočívaly také v možnosti sledovat jeho svobodné myšlení, jeho metody při práci v terénu i celkové životní postoje. Tato – obrazně řečeno – „Petrova škola“ byla pro moje formování jako historika umění rozhodující a jsem vděčný za to, že jsem ji mohl absolvovat a že se mohu nazývat jeho žákem.

Nabízí se pochopitelně otázka, v čem vlastně ta „Petrova škola“ spočívala, co charakterizuje Petra Macka jakožto pedagoga. Odpověď nelze brát na lehkou váhu. Domnívám se totiž, že právě v pedagogické roli se mohla nejvíc projevit skutečná šíře Petrova záběru, včetně jeho odborné erudice. Petr Macek má za sebou úctyhodnou řadu průzkumů, publikací i výstav, které dokazují, že jde o našeho předního odborníka na raně novověkou architekturu ve střední Evropě. Nicméně nejotevřenější, nejprovokativnější a nejpronikavější je Petr vždycky v živém, mluveném dialogu, a to i (nebo spíš: a to zejména) v dialogu se svými studenty. S nadsázkou lze říct, že kdo chce opravdu pochopit Petrův význam pro český dějepis umění, musí se stát jeho studentem nebo kolegou. Shrnout zkušenost s „Petrovou školou“ do několika odstavců je proto dost těžký úkol – s oporou v několika vzpomínkách se o to však alespoň pokusím.

Přednášky, semináře a exkurze vedené Petrem Mackem mám spojené s nejdůležitějšími a nejpozitivnějšími momenty svého studia. Petr přitom není typem pedagoga, který publikum strhne hned na první dojem. Nemá kazatelské charisma ani extrovertní „showmanship“ jiných populárních přednášejících. Dodnes si vzpomínám na přednášku, při které jsem měl možnost ho zažít poprvé, v rámci takzvaného prosemináře, kde Petr už léta prvním ročníkům předává základní nástroje pro studium dějin architektury. Za katedru se tehdy postavil relativně nenápadný člověk, ze kterého nevyzařovala suverenity, ale spíš zvláště neposedná energie. Podobně nenápadný byl dojem i ze začátku přednášky, která ale (nejen) mě začala stále více vtahovat. Petrův výklad – tuším, že se týkal periodizace dějin umění – sice protkávala řada zastávek

a odboček, nepřestával nás ale poutat. Byl totiž plný bezpočtu otázek, odkazů na různé paradoxy, rozpory a zajímavosti. Petr Macek byl první přednášející, který nám prvákům nevykládal, jak věci jsou, ale snažil se nám je podat v jejich problematičnosti a složitosti. Neskrývala se v tom však akademická intelektuální hra, ale naopak zápal, radost ze složitosti věcí a z toho, že se s námi o ni může podělit. A to bylo vtahující, někdy dokonce strhující. Petrova pedagogická autorita nikdy nevyplývala ze sošné a důstojné vševědovosti, ale právě z nadšení pro téma a ochoty zvát druhé do svého přemýšlení, včetně otázek a pochybností.

Právě v této otevřenosti pro mě spočívá jádro pomyslné „Mackovy pedagogické metody“. V první řadě jde samozřejmě o otevřenost vůči tématům, kterými se Petr zabývá. Nikdy přímo nekácí modly, ale dokáže je vždy inspirativně zpochybnit. V základu se vlastně drží rámce tradičně vyprávěných dějin umění, ale přistupuje k němu z nečekaných perspektiv a nabízí úvahy, které ono tradiční vyprávění staví na hlavu. Například jeho kurz „Santini versus Dientzenhofer“ se na první pohled jevil jako klasický (a skvělý) přehled o dvou klíkových osobnostech barokní architektury. Ale zároveň byl překvapivou a v mnoha ohledech provokativní a podvratnou cestou po ustálených předpokladech a klišé, které dějiny umění k oběma velikánům nakupily. Pro jeho žáky z toho vyplývají skoro až paradoxní závěry: Petr například nikdy neměl potřebu ostře se vymezovat vůči pojmu sloh a vůči členění dějin umění na rané, vrcholné a pozdní styly. Ovšem jeho postřehy, úvahy a způsob kladení otázek pozornému posluchači dávají celý arzenál podnětů, na základě kterých skoro nezbyvá nic jiného než celý koncept začít zpochybňovat. Petrovy výklady se nikdy nezavazují k jasnému názoru, nikdy se neproměňují v relativistickou kaši, v níž je každý nápad stejně hodnotný, přesto ale studentům vždy nechává prostor najít si vlastní řez – a to i takový, který bude s postojem pedagoga příkře polemizovat.

Zmínku zaslouží i rejstřík témat, ve kterých se Petr dovede pohybovat. Už jeho základní stavebněinženýrské školení je netradiční a nabízí při pohledu na dějiny architektury dost nečekané perspektivy. Do jeho záběru ale patří mnohem víc, včetně starší i současné metodologie a teorie umění nebo filozofie, literatury a hudby. Sečteno a rozehled přitom Petr nedává nijak na oddiv, do jeho výkladů vstupují spíš ve druhém až třetím plánu, ale dává jim specifickou váhu. Na šíři Petrových zájmů a znalostí jsem kdysi jako student narazil takřka fatálně: ke zkoušce v rámci kurzu „Antika stále živá“ jsme si měli při-

pravit nějaký příklad zajímavého přežívání antiky v pozdějším umění a já jsem navrhnul věnovat se stopám antiky v české barokní literatuře. Studoval jsem totiž zároveň bohemistiku a myslel jsem si, že to budou snadné body a že postačí dát dohromady obecné teze ze základní literatury. Jaké bylo moje překvapení, když Petr sezení začal otázkou „Co říkáte té krásné scéně ze Zdoroslavička...?“, kterého jsem na rozdíl od něj nikdy celého nečetl. Zkouška pak probíhala poměrně absurdně, protože já se doptával a Petr se zápletem odpovídal. Dostal jsem tehdy nezaslouženou jedničku, asi hlavně proto, že jsme se tak ponořili do diskuse, že Petr na nějaké zkoušení docísta zapomněl.

Petrova otevřenost ale má ještě jeden, daleko důležitější rozměr – jde o otevřenost vůči posluchačům, studentům a žákům. Zatímco někteří vyučující při přednáškách výslovně nechťejí být rušeni otázkami, Petra diskuse se studenty inspiruje a v průběhu hodiny k dotazům často vyžívá. Nebojí se přitom nechat se vykojet nebo přistihnout při nějakém omylu či rozporu – nezřídka se stává, že na základě dobré otázky zcela změnil linku přednášky, nebo, pokud nedovede zareagovat na místě, se k tématu vrátí v další hodině. Jakmile student projeví viditelný zájem a osvědčí základní vhléd, stává se pro Petra partnerem, přijímaným s plnou vážností – i kdyby to mělo v tu chvíli být takříkajíc na dluh. (Petr svým žákům nejednou připravuje horké chvíle, když se pustí do diskuse o nějakém subtilním problému, mylně předpokládaje, že ostatní mají do věci stejně podrobný vhléd. I to je ale nakonec motivační – poctivý student si pak zahanben nezaslouženou důvěrou běží vše dostudovat). V této otevřenosti skutečně není nic z přezíravé blahosklonnosti vůči nezkušenému mládí, typické pro některé stárnoucí profesory. Mohl jsem se o tom opakovaně přesvědčit mnohokrát, mimo jiné v začátcích své redaktorské kariéry, kdy mi Petr uštědřil několik cenných lekcí. Shodou okolností jsem totiž jen krátce po studiích dostal příležitost pracovat s několika jeho texty a nejednou jsem se do jejich úprav pouštěl s arogancí čerstvého „odborníka“, který ví všechno nejlépe. Petr mě tehdy trpělivě učil rozpoznávat tenkou hranici, kdy končí odpovědnost redaktora a začíná odpovědnost autora. Zároveň ale vždycky moje úpravy a komentáře pečlivě procházel a velkou část z nich nakonec zapracovával. Podobnou ochotu nechat si do věci mluvit a dát na slovo i daleko mladších, papírově mnohem méně kompetentních kolegů jsem u Petra zažil ještě mnohokrát, a to nejen na sobě.

Díky této otevřenosti bylo možné na Petrových přednáškách i seminářích až nezaslouženě

často zažívat to, z čeho jsem si jako adept dějin umění odnášel vůbec nejvíc – že se na nové postřehy a otázky přichází tady a teď, společně a přímo na místě, že nejen posluchači, ale i sám přednášející je překvapován tím, kam ho inspirovaná chvíle dovedla. Petr uměl takové nečekané výpravy připravovat, aniž by přitom nad hodinami ztrácel kontrolu a rezignoval na strukturu a linku – což je pro mě jedním z největších dokladů jeho mimořádného pedagogického talentu.

Petrova otevřenost se odráží i ve svébytnosti jeho projevu – v oné nervózní energii a lehké chaotičnosti doprovázené typickými „mackismy“ typu „Když říkám Kaňka, myslím tím samozřejmě Dientzenhofer“. Pro mě se ale v těchto drobných zádrhelech projevovala další rovina, která Petru Mackovi jako učiteli propůjčovala svébytné kouzlo – jeho humor a sebeironie. Petr nám skrze ně ukazoval, že i v největším odborném zápalu je možné mít odstup, a to nejen od tématu, ale i od sebe. Jestliže Petr netrpí přehnaným respektem k modlám – ať už jde o velké barokní tvůrce nebo autority a metodologické pilíře oboru –, pak zároveň platí, že odmítá dělat modlu ze sebe sama. A kdykoliv by přeci jen hrozilo, že podlehně nástrahám ješitnosti nebo bezpečné pozice autority pedagoga, který ví všechno nejlíp, předejde tomu sám nějakou sebeshazující poznámkou.

Všechny linky, jež se tu snažím zachytit, se nakonec sbíhají do jednoho bodu, který Petra charakterizuje jako pedagoga i jako odborníka. Platón na jednom místě dialogu *Symposion* používá pojem „nezávistivé filosofování“ – lze ho zjednodušeně vyložit jako myšlení, které se soustředí na krásno samo a není řízeno na žádný vedlejší prospěch nebo snahu pokořit, překonat nebo oslnit druhé. Myslím, že Petr Macek zaslouží svou dráhu učitele i historika umění něčemu, co lze nazvat „nezávistivou vědou“ – tedy vědou, ve které nejsou důležité zásluhy o prvenství, spory o autorství myšlenek a neustálé porovnávání výsledků a výkonu, ale která usiluje o nezištnou spolupráci na sdíleném poznání. Vše, co naše poznání prohloubí, je z pohledu „nezávistivé vědy“ žádoucí, ať už to pochází ode mne, nebo od mého největšího rivala. Jako odborník se tak Petr neváhá dělit o své postřehy a objevy, aniž by si na ně dělal nárok – už nikdo nezjistí, kolik absolventských prací, ale i článků a studií se přiznane či nepřiznane opírá o jeho nálezy a postřehy. Jako pedagog pak Petr nikdy netrpěl strachem z toho, že ho jeho žáci zastíní nebo přerostou – odborný růst svých studentů vždycky pozoruje s radostí a nebojí se jim dát příležitost vyniknout, i kdyby kvůli tomu měl na chvíli ustoupit do pozadí.

Není mi náhoda, že se k Petru Mackovi jako učiteli hlásí lidé tolika různých generací, oborů, témat a metodologických přístupů. Jeho nezištný, obětavý, „nezávistivý“ přístup k vědě i studentům není založen na předávání vědomostí, ale na otevírání cest – komukoliv, kdo má zájem o poznání proměn architektury a je ochoten naslouchat.

Mgr. Jakub BACHTÍK, Ph.D.

Ústav dějin umění, AV ČR, v. v. i.
bachtik@udu.cas.cz

Střípky z života Petra Macka

V nedávné době vyšel Petrův životopisný medailonek,¹ který ve značné úplnosti shrnul jeho profesní život a vznikal s jeho účastí. Z tohoto důvodu následující řádky zmiňují jen vybrané okruhy dosavadní životní dráhy Petra Macka a větší prostor dávají spíše méně známým a osobněji laděným momentům jeho života, jež připomínají fotografie z rodinného alba a od přátel. Některá zajímavá zjištění přinesla i sestavování Petrovy bibliografie.

Rodina

Petr Macek se narodil 15. března 1954 v Litoměřicích do rodiny významného archiváře a historika Jaroslava Macka (1925–2008),² který však jako úzký spolupracovník litoměřických

■ Poznámky

1 Naposledy a s odkazy na starší práce JB [Jakub Bachtík], Petr Macek (1954), in: Richard Biegel – Roman Prah – Jakub Bachtík (edd.), *Století ústavu pro dějiny umění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*, Praha 2020, s. 664–669.

2 K němu viz V. Votočková, K šedesátinám Jaroslava Macka, *Archivní časopis* 35, č. 4, 1985, s. 220–222. – Jindřich Tomas, Jaroslav Macek pětadesátníkem, *ibidem* 40, č. 4, 1990, s. 236–237. – Jindřich Tomas, 70 let archiváře a historika Jaroslava Macka, *ibidem* 46, č. 1, 1996, s. 36–37. – Zdeněk Šamberger, Památce archiváře Jaroslava Macka, *ibidem* 58, č. 3, 2008, s. 249–252. – Zdeněk Šamberger – Iva Macková-Fundová, In memoriam Jaroslava Macka [výběrová bibliografie], *ČAS v roce 2008. Ročenka České archivní společnosti*, 2009, s. 134–137.